

บทความวิจารณ์หนังสือ (Book Review)

“ปรัชญาปารมิตาหฤทัยสูตร”

พระพีรญาณภพ ธารพนาลี¹
Phra Preyapob Thanpanalee

ชื่อหนังสือ	ปรัชญาปารมิตาหฤทัยสูตร
ชื่อผู้แต่ง	องค์ทะไลลามะ
ชื่อผู้แปล	นัยนา นาควัชระ
จำนวนหน้า	184 หน้า
สำนักพิมพ์	มูลนิธิโกมลคีมทอง.
ปีที่พิมพ์	2559
ครั้งที่พิมพ์	1
ราคา	185 บาท

สมเด็จพระแทน ชิน เกียตโซ ทะไลลามะ ประสูติวันที่ 6 กรกฎาคม 2478 เมืองตักเซออร์ ทิเบตตะวันออกเฉียงเหนือของทิเบต ทรงถูกค้นพบด้วยวิธีตามประเพณีทิเบต เมื่อพระชนมายุ 2 พรรษาเศษ พระนามเดิมคือ ลาโม ดอนดุป พระนามเมื่อบรรพชาเป็นสามเณร คือ จัมเพล เยเซ พระนามเต็ม คือ จัมเพล นาวัง ลบซัง เยเซ เทนชิน เกียตโซ ชาวทิเบตเรียกพระองค์ว่า เกียลวา ริมโปเซ คุณดูล หรือ เยเซ นอรบ ส่วนชาวตะวันตกเรียกพระองค์เป็นภาษาอังกฤษว่า His Holiness The XIV Dalia Lama พระองค์ทรงขึ้นครองราชย์เป็นผู้นำสงฆ์ องค์ที่ 14 ของทิเบต เมื่อวันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2483 ขณะพระชนมายุ 5 พรรษา ทรงเริ่มต้นการศึกษาเมื่อพระชนมายุ 6 พรรษา จนถึง 25 พรรษา จึงจบปริญญาเอกด้านปรัชญาทิเบต

¹ นิสิตปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. สาขาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่.

คำว่า “ทะเล” เป็นภาษามองโกล หมายถึง ทะเลอันกว้างใหญ่ หรือมหาสมุทร “ลามะ” เป็นภาษา ทิเบต หมายถึง ผู้มีความรู้ ดังนั้น “ทะเลลามะ” หมายถึง มหาสมุทรแห่งปัญญา

พ.ศ. 2502 พระองค์ลี้ภัยสงครามไปอินเดีย โดยมีชาวทิเบตจำนวน 80,000 คน ติดตามพระองค์ไปด้วย นับแต่นั้นมา องค์ทะเลลามะจึงประทับอยู่ที่เมืองธรรมศาลา รัฐหิมาจัล ตอนเหนือของประเทศอินเดีย กระทั่งถึงปัจจุบัน

พระองค์ได้รับการยอมรับทั้งชาวตะวันออกและตะวันตก ทรงได้รับการถวายรางวัลและปริญญาบัตรสาขาต่างๆ และได้รับรางวัลโนเบลสาขาสันติภาพเมื่อปี พ.ศ. 2532 (ค.ศ. 1989)

องค์ทะเลลามะ ทรงตรัสถึงพระองค์เองอยู่เสมอว่า “ข้าพเจ้าเป็นเพียงพระสงฆ์ธรรมดา ไม่มีอะไรมากกว่านี้และน้อยกว่านี้” และ “อาตมาก็เหมือนกับพระทุกรูป คืออยู่กับความจริง ไม่มีสมบัติส่วนตัว ในห้องนอนมีแต่เตียง เวลาลุกขึ้น สิ่งแรกที่เห็นคือพระพักตร์ของพระพุทธเจ้าจากพระพุทธรูป เวลาตื่นขึ้นมาเห็นหนาวเย็นนัก จึงต้องออกก้าลังกายและรีบอาบน้ำแต่งตัวอย่างรวดเร็ว อาตมานุ่งห่มจีวรสีแดงเข้มเช่นนี้ ดูพระรูปอื่นๆ ผ้าหยาบๆ มีปะชุน หากเป็นผ้าฝ้ายเดียวก็จะเอาไปขายหรือ แลกเปลี่ยนกับอะไรก็ได้ การนุ่งผ้าอย่างนี้เอาไปขายไม่ได้ เป็นการยื่นหยัดปรัชญาของเรา ที่สอนให้ไม่ติดยึดในสิ่งของต่าง ๆ ทางโลก”

พระองค์ทรงประพันธ์หนังสือในพระพุทธศาสนาจำนวนมาก หนึ่งในนั้นคือ ปรัชญาปารมิตาหฤทัยสูตร ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับหลักคำสอนของพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน ประกอบด้วยเนื้อหา 3 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 พัฒนาการทางจิตวิญญาณ ศาสนาในโลกปัจจุบันและรากฐานของพุทธศาสนา มหายาน ส่วนที่ 2 หฤทัยสูตร และส่วนที่ 3 วิถีแห่งพระโพธิสัตว์

ส่วนที่ 1 พัฒนาการทางจิตวิญญาณ

ในส่วนนี้ท่านทะเลลามะ ได้แสดงให้เห็นว่า ศักยภาพทางจิตวิญญาณของมนุษย์ไม่มีขีดจำกัด ทุกคนสามารถบรรลุพุทธภาวะได้

พระองค์ทรงเน้นย้ำอยู่เสมอว่า ในโลกแห่งวัตถุภายนอก เราต่างรู้ว่าอะไรเป็นคุณอะไรเป็นโทษ ทว่าในโลกแห่งความคิดและอารมณ์ภายในอันไพศาล เราจะต้องวิเคราะห์อย่างถี่ถ้วน เพื่อที่จะได้มีสัมปชัญญะ รู้ชัดว่า อะไรเป็นโทษอะไรเป็นคุณ มนุษย์จึงต้องพยายามบ่มเพาะคุณสมบัติฝ่ายกุศลในจิตใจให้เพิ่มพูน

“คุณสมบัตินี้สำคัญยิ่งอย่างหนึ่งของมนุษย์ที่สามารถช่วยให้มีความสุข และเอาชนะความทุกข์ได้คือ สติปัญญา การใช้สติปัญญาให้ถูกทาง คือ จะต้องใช้สติปัญญาด้วยหัวใจที่เปิดกว้างและมีเมตตาปราณี”

สำหรับเรื่องศาสนาในโลกปัจจุบันนั้น ท่านทะเลลามะมองว่า ศาสนาทั้งหลายได้ตอบสนองความต้องการด้านจิตวิญญาณของผู้คนนับล้านมาแต่อดีต ซึ่งยังเป็นเช่นนั้นในปัจจุบัน และยังเป็นเช่นนั้นในอนาคต การมีความเคารพต่อกันอย่างจริงใจ และมีการสนทนาแลกเปลี่ยนระหว่างศาสนิกชนของศาสนาต่างๆ เป็นสิ่งที่มีคุณค่ามหาศาล มนุษย์จำเป็นต้องมีศาสนาเพื่อช่วยให้จิตใจสงบ และช่วยสร้างสันติภาพในหมู่ประชาคมโลก

² ข่าวสารเกี่ยวกับองค์ทะเลลามะ. สืบค้นเมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2560, จาก <http://www.tibetthailand.info> ข่าวสารเกี่ยวกับองค์ดาไล.htm.

³ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมเรื่อง ส่วนที่ 1 พุทธศาสนาภายใต้บริบท บทที่ 1 แสวงหาพัฒนาการทางจิตวิญญาณ หน้า 9-10.

ในส่วนท้ายของเรื่องแรกนี้ ท่านทะเลลามะได้แสดงให้เห็นความสำคัญของหุถุ้ยสูตร อันเป็นส่วนหนึ่งของปรัชญาปารมิตา และย้ำว่า “มหายานเป็นมรรคาที่มุ่งจะปล่อยสรรพสัตว์ทั้งหลาย ให้พ้นจากความทุกข์ ผู้ที่ก้าวเข้าสู่มรรคาหายนาก็เท่ากับได้เข้าร่วมแห่งพระโพธิสัตว์ ใครก็ตามที่ฝึกฝน ตามหุถุ้ยสูตรจนบรรลุในการอุณยธรรมอันบริสุทธิ์ ย่อมได้ชื่อว่าเข้าสู่มรรคาหายนแล้ว”

ส่วนที่ 2 หุถุ้ยสูตร

เป็นเนื้อหาที่องค์ทะเลลามะทรงใช้ในการแสดงธรรมที่เมาน์เทนวิว รัฐแคลิฟอร์เนีย ค.ศ. 2001 สำหรับหุถุ้ยสูตรนี้มีหลายสำนวนแตกต่างกันออกไป สำนวนจีน ที่เบตจะต่างกันเล็กน้อย พระสูตรนี้ กล่าวถึงความว่างในพระไตรปิฎกที่เบต พบปรัชญาปารมิตาสูตฺรใน 2 ส่วน คือ กัณจร์ และตันจร์ ทั้งหมดแปลจากสันสกฤตทั้งสิ้น ซึ่งปราชญ์ทั้งหลายเห็นว่า พุทธธรรมที่แปลจากภาษาสันสกฤตเป็น ภาษาทิเบตนั้นเที่ยงตรง ต่อต้นฉบับอย่างยิ่ง

เนื้อหาสาระของปรัชญาปารมิตาหุถุ้ยกล่าวถึง เหตุการณ์ที่พระพุทธเจ้าพร้อมด้วยภิกษุ และเหล่าพระโพธิสัตว์ประทับอยู่บนเขาศิขณภูฏ กรุงราชคฤห์ ขณะนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงเข้าสมาธิ มีนามว่า คัมภีร์โสภาส⁴ (ธรรมปรากฏอันประณีต) ส่วนพระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์กำลังพิจารณาปรัชญาปารมิตา ด้วยแรงดลใจแห่งพระพุทธองค์ พระสารีบุตรจึงได้ถามถึงวิธีปฏิบัติตามปรัชญาปารมิตาสูตฺรกับพระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ พระอวโลกิเตศวร ทรงตอบว่า “สารีบุตร กุลบุตรหรือกุลธิดาใดๆ แม้นปรารถนา จะเจริญจริยาในปรัชญาปารมิตาอันลึกซึ้ง พวกเธอพึงพิจารณาอย่างนี้ คือพิจารณาจนเห็นแจ้งว่าแม้แต่ชั้น 5 เองก็ว่างจากสภาวะ รูปคือความว่าง ความว่างคือรูป ความว่างมิใช่ใดอื่นนอกจากรูป รูปก็เช่นกัน มิใช่ใดอื่น นอกจากความว่าง เช่นกัน เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณล้วนว่างเปล่าทั้งสิ้น ฉะนั้น สารีบุตร ธรรมทั้งปวงล้วนว่างเปล่า หากได้มีลักษณะอื่นใดไม่ ไม่เกิด ไม่ดับ ไม่มัวหมอง ไม่ผองแผ้ว ไม่พรอง ไม่เต็ม⁵”

ท่านทะเลลามะ ทรงกล่าวถึงปรัชญาในปารมิตาสูตฺรว่า เป็นพระสูตรที่แสดงถึงอุดมคติ มหายานแห่งพระโพธิสัตว์ผู้ปรารถนาจะปลดปล่อยสรรพสัตว์ทั้งปวง ซึ่งในประเทศทิเบต ปรัชญาปารมิตาสูตฺร เป็นหัวข้อสำคัญของการอภิปรายธรรมในวิทยาลัยสงฆ์ ภิกษุจะใช้เวลาประมาณ 5-7 ปีเพื่อศึกษาพระสูตร เหล่านี้อย่างละเอียด

ในประเด็นสู่มรรคาพระโพธิสัตว์ ท่านทรงอธิบาย คำว่า “โพธิสัตว์”⁶ ในภาษาทิเบตเป็นคำ สองคำมารวมกันคือ ‘จางซุบ’ ตรงกับสันสกฤตคือ “โพธิ” ซึ่งแปลว่า “ความรู้แจ้งในธรรม” กับคำว่า “เซ็มปา” ตรงกับสันสกฤตว่า “สัตวะ” ที่แปลว่า “วีรบุรุษหรือสัตว์” เมื่อสองคำมารวมกัน โพธิสัตว์จึงหมายถึง “วีรบุรุษ ผู้รู้แจ้งในธรรม” ในพระสูตรนี้ หมายถึง พระอวโลกิเตศวร ที่เรียกเป็นภาษาทิเบตว่า “เซินเรซี” หมายถึง พระโพธิสัตว์ผู้ทรงกรุณา ซึ่งไม่เคยว่างเว้นจากความใส่ใจในสรรพสัตว์⁷

⁴ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมเรื่อง ส่วนที่ 1 พุทธศาสนายาไต้บริบท บทที่ 5 พันทุกซ์ หน้า 55-57.

⁵ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมเรื่อง ส่วนที่ 2 หุถุ้ยสูตร บทที่ 6 อารัมภบท หน้า 73.

⁶ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมเรื่อง ส่วนที่ 2 หุถุ้ยสูตร “หุถุ้ยสูตร” หน้า 64.

⁷ โพธิสัตว์ คือ ผู้ที่บำเพ็ญบารมี 10 ประการ เพื่อที่จะตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า มี ทาน ศีล เนกขัมมะ ปัญญา วิริยะ ขันติ สัจจะ อธิษฐาน เมตตา และอุเบกขาบารมี

⁸ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมเรื่อง ส่วนที่ 2 พุทธศาสนายาไต้บริบท บทที่ 7 สู่มรรคาพระโพธิสัตว์ หน้า 82.

ปรัชญาปารมิตา เป็นพระสูตรที่สอนให้ตระหนักรู้ในความว่างได้โดยตรง โดยไม่ต้องอาศัยปัจจัยอื่น หรือที่เรียกว่า “ปรมาตถโพธิจิต” เป็นการตระหนักรู้โดยตรงที่เป็นหนึ่งเดียวกับโพธิจิต เป็นการปรารถนาที่จะบรรลุธรรมเป็นพระพุทธเจ้า เพื่อที่จะปลดปล่อยสรรพสัตว์ให้พ้นทุกข์

อันที่จริงแล้วหลักธรรมที่สำคัญพุทธศาสนามี 4 ประการ เกี่ยวกับเรื่องความมีอยู่ (อัตถิภาวะ) หรือตรรกธรรมทั้งสี่ คือ (1.) ปราภฏการณทั้งปวงไม่เที่ยง (2.) ปราภฏการณที่ไม่บริสุทธิ์ทั้งปวงเป็น สิ่งไม่น่าพึงใจ (3.) ปราภฏการณทั้งปวงว่างเปล่าและปราศจากตัวตนและ (4.) นิพพานคือความสงบที่แท้จริง⁹

ในส่วนนี้องค์ทะไลลามะ ยังได้อธิบายเรื่อง “ความไร้ตัวตน” ว่ามี 2 ประเภทคือ ความไม่มีตัวตนของบุคคล หมายถึงความยึดมั่นถือมั่นว่ามี “ตัวตน” กับความไม่มีตัวตนของปราภฏการณ หมายถึง รูปขันธ์และนามขันธ์ของบุคคลเป็นสำคัญ รวมถึงปราภฏการณอื่นๆ ทั้งหมดด้วย¹⁰

เหตุยสูตร กล่าวเรื่องนี้ว่า “กุลบุตรหรือกุลธิดาพึงพิจารณาเห็นแจ้งว่าแม้แต่ขันธ์ 5 เองก็ว่างจากภวสภาวะ รูป คือ ความว่าง ความว่าง คือ รูป ความว่างมิใช่ใดอื่นนอกจากรูป รูปก็เช่นกัน มิใช่ใดอื่นนอกจากความว่าง” และทรงอธิบายในประเด็นนี้ว่า หมายถึงความว่างเปล่าของปราภฏการณหนึ่ง ๆ ซึ่งในที่นี้เรากำลังหมายถึงความว่างแห่ง รูป หรือสสารวัตถุ “นอกเหนือจากรูปแล้ว ก็ไม่มีความว่าง” สะท้อนให้เห็นว่าความว่างแห่งรูปมิใช่สิ่งอื่นใดนอกจากเป็นธรรมชาติสูงสุดของรูปนั่นเอง รูปเป็นสิ่งที่ไร้ซึ่งสภาวะและมีได้ มีอยู่โดยเอกเทศในตัวตนเอง ด้วยเหตุนี้ ธรรมชาติของมันจึงเป็นความว่าง ธรรมชาติซึ่งเป็นของว่างมิได้เป็นอิสระจากรูป แต่เป็นคุณลักษณะ ของรูป ความว่างคือภาวะของรูป ความว่างมิได้หมายถึง “ไม่มีอยู่” แต่หมายความว่า “ว่างจากสภาวะ” ซึ่งจะต้องอิงอาศัยสิ่งอื่นในอันที่จะอุบัติขึ้น¹¹

ส่วน “นิพพาน” ในบริบทของเหตุยสูตร คือ ธรรมชาติสูงสุดของจิตเป็นสภาวะที่จิตหมดจดปราศจากกิเลส ผู้ปฏิบัติที่เข้าถึงปรัชญาปารมิตา จิตจะได้รับการปกป้องจากความเห็นผิดจากกิเลสที่เกิดจากความเห็นผิดเหล่านั้น และจากทุกข์ทั้งปวงที่เกิดจากกิเลส

ในส่วนท้ายของปรัชญาปารมิตามีการเปล่งมนต์ อันถือเป็นการสรุปวิสัยทัศน์ของพระอวโลกิตศวรรที่มีต่อปัจจุณาของพระสารีบุตรว่า “บุคคลพึงเจริญเจริญในปรัชญาปารมิตาอันละเอียดลึกซึ้ง ที่เธอแสดงไว้ เพราะแม้พระตถาคตเจ้าทั้งหลายก็ยอมอนุโมทนา” เมื่อพระภาคเจ้าตรัสถ้อยดังกล่าวจบลงแล้ว พระสารีบุตรและพระอวโลกิตศวรรพร้อมด้วยบริษัททั้งปวง อันประกอบด้วยเทพเทวา มนุษย์ อสูร และคนธรรพ์ ต่างพากันชื่นชมโสมนัสในวณะของพระผู้มีพระภาคเจ้า¹²

ส่วนที่ 3 วิถีแห่งพระโพธิสัตว์

ท่านทะไลลามะกล่าวถึง “การเจริญโพธิจิต” ในความของการปฏิบัติธรรมอย่างค่อยเป็นค่อยไป จิตจะเป็นจิตที่ได้รับการฝึกฝนอย่างดีและตระหนักรู้อย่างลึกซึ้งได้นั้น จำต้องต้องปฏิบัติอย่างค่อยเป็นค่อยไป จึงจะเกิดความก้าวหน้าและมีพัฒนาการทางจิต

⁹ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมเรื่อง ส่วนที่ 2 พุทธศาสนายาไต้บริบท บทที่ 8 ความไร้ตัวตนภายในบริบท หน้า 96.

¹⁰ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมเรื่อง ส่วนที่ 2 พุทธศาสนายาไต้บริบท บทที่ 9 ความเข้าใจเรื่องความว่าง หน้า 105.

¹¹ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมเรื่อง ส่วนที่ 2 พุทธศาสนายาไต้บริบท บทที่ 10 เห็นความจริง หน้า 123.

¹² ดูรายละเอียดเพิ่มเติมเรื่อง ส่วนที่ 1 พุทธศาสนายาไต้บริบท บทที่ 11 เห็นความจริง หน้า 144.

โดยอุบายในการฝึกมี 7 ประการ ได้แก่ (1.) มองว่าสรรพสัตว์ทุกผู้ทุกนามเป็นมารดาของเรา (2.) มองเห็นความมกรณาของสัตว์เพศแม่ทั้งปวง (3.) ตอบแทนความมกรณาของสัตว์ (4.) มีความรักต่อสัตว์ (5.) มีมหากรุณา (6.) มีเจตคติอันสูงส่ง (7.) มีโพธิจิต

อุบายนี้จะสอนให้เราคิดใคร่ครวญและจินตนาการว่า สรรพสัตว์ทุกผู้ทุกนามเป็นเสมือนมารดาผู้เป็นที่รักของเรา หรือเป็นผู้ที่เรารักที่สุด วิธีการคือการใคร่ครวญถึงภพชาติที่เราเคยผ่านมาแล้ว นับไม่ถ้วนครั้ง จะช่วยให้เห็นว่าสรรพสัตว์อื่นๆ ทั้งหมดล้วนเคยปฏิบัติเยี่ยงนี้ต่อเรา ไม่ระดับใดก็ระดับหนึ่ง วิธีนี้จะทำให้เรารู้สึกซาบซึ้งในบุญคุณและมีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นซึ่งก็ยิ่งจะทำให้เรารู้สึกใกล้ชิดกับผู้อื่นมากขึ้น

ทั้งนี้วิธีที่ดีและแน่นอนที่สุดที่จะทำให้สรรพสัตว์มีความสุข คือ การนำพาพวกเขาให้บรรลุความเป็นพุทธะ โดยโพธิจิตจะเกิดขึ้นอย่างค่อยเป็นค่อยไป โดยเริ่มจากความเข้าใจในเชิงสติปัญญา ซึ่งมาจากการศึกษาคำสอนและจากสิ่งที่ได้ยินได้ฟังมา เมื่อเราใช้สติปัญญาใคร่ครวญเรื่องโพธิจิตต่อไปเรื่อยๆ ถึงจุดหนึ่ง เราจะเริ่มเกิดความเชื่อมั่นเต็มเปี่ยมในเรื่องอุดมคติสูงส่งนี้ เราจะเข้าถึงโพธิจิตที่เกิดจากความเพียร เราจะต้องฝึกปฏิบัติอย่างมาก กว่าจะไปถึงขั้นที่โพธิจิตเกิดขึ้นเอง โดยไม่ต้องอาศัยการจงใจคิดมาช่วยกระตุ้น โพธิจิตบริสุทธิ์นี้คือ “โพธิจิตแห่งพระโพธิสัตว์” เมื่อเราเข้าถึงสภาวะนั้น เราก็จะเป็นโพธิสัตว์เช่นกัน¹³

สรุป ปรัชญาปารมิตาหุทัยสูตร เป็น “หัวใจ” ของหลักธรรมที่สำคัญอย่างยิ่ง สำหรับผู้ปฏิบัติสายมหายาน ปัจจุบันยังมีการสวดพระสูตรนี้ในวัชรีเบต สำหรับเนื้อหาสาระในหนังสือเล่มนี้ แบ่งเป็น 3 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1) เป็นการปูพื้นฐานทำความเข้าใจหลักของมหายาน ความเป็นมาของหลักปรัชญาปารมิตา จากคำสอนที่พระพุทธองค์ทรงแสดงบนยอดเขาคิชฌกูฏ โดยคำสอนครั้งแรก เน้นหนักไปในเรื่องของ **ทุกข์และการดับทุกข์** คำสอนครั้งที่สองเน้นที่ **เรื่องความว่าง** รวมเอาคำสอนที่มาจากครั้งที่สาม กำนัดมหายาน หลังจากพระพุทธองค์เสด็จปรินิพาน คำสอนของพระพุทธเจ้ามีการสังคายนาโดยสาวกรวมสามวาระ สำหรับการสังคายนาคัมภีร์มหายานนั้น ท่านนาคารชุนและอสังคะ เป็นผู้มึบทาบทามสำคัญในการสังคายนา เป็นผู้อภิบาลและอรรถกถาฉบับเป็นเสาหลักของคัมภีร์มหายาน ส่วนที่ 2) กล่าวถึงหัวใจสำคัญของปรัชญาปารมิตาหุทัยสูตร คือ ความว่าง และส่วนที่ 3) เป็นวิธีการเจริญพัฒนาจิตให้เป็นโพธิจิต คือ “จิตของพระโพธิสัตว์”

หนังสือเล่มนี้ได้เปิดเผยหลักของมหายานเบื้องต้น จึงมีความเหมาะสมสำหรับผู้อ่านที่มีความสนใจ “มหายาน” ในส่วนภาษาที่แปลในปรัชญาปารมิตาหุทัยสูตร ซึ่งผู้แปลได้แปลมาจากภาษาอังกฤษ เป็นภาษาที่เข้าใจง่าย ไม่มีคำยากที่จะทำให้ความเข้าใจ อีกทั้งเนื้อหาของหนังสือ ไม่หนาจนเกินไปกระทั่งทำให้ผู้อ่านเกิดความเบื่อหน่ายที่จะอ่าน

เมื่อท่านได้อ่านหนังสือเล่มนี้จบแล้วจะได้ (1.) ความเข้าใจเบื้องต้นของพุทธศาสนามหายาน (2.) เข้าใจวิธีคิดตามปรัชญาปารมิตาหุทัยสูตร หรือวิถีของมหายาน ความว่าง วิธีการของความเป็นพระโพธิสัตว์ (3.) จะได้คำตอบว่าทำไมองค์ทะไลลามะ จึงมีบทบาทสำคัญและสูงต่อวิถีคิดของชาวตะวันตก รวมถึงคนดัง ๆ

¹³ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมเรื่อง ส่วนที่ 3 วิถีแห่งพระโพธิสัตว์ บทที่ 12 การเจริญโพธิจิต หน้า 147 – 156.

ของโลก (4.) ได้เปิดหน้าต่างใจจากวิถีเถรวาทอันคุ้นเคยชาชิน ไปสู่วิถีคิดของมหายาน (5.) สูดทำยท่านจะมีมุมมองจากคำของท่านทะไลลามะว่า “คุณค่าของพุทธศาสนาและของศาสนาอื่นๆ ในโลกก็ยังคงมีบทบาทอย่างยิ่งยวดต่อสังคมและชีวิตจิตใจของมนุษย์”

ข้าพเจ้าคิดว่าหนังสือปรัชญาปารมิตาหฤทัยสูตร ของท่านทะไลลามะ จะเปิดเผยโพธิจิตที่ซ่อนอยู่ให้กับผู้อ่าน และนำผู้อ่านไปสู่โลกที่สงบร่มเย็นได้

บรรณานุกรม

- ทะไลลามะ. (2559). **ปรัชญาปารมิตาหฤทัยสูตร**. แปลโดย นัยยานาควัชระ. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกมลคีมทอง.
พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2551). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์** (ชำระ-เพิ่มเติม
ครั้งที่ 1), พิมพ์ครั้งที่ 11, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ มหาคูฟ้าลงกรณราชวิทยาลัย.
องค์ทะไลลามะ. (20 ตุลาคม 2560). [ออนไลน์] แหล่งที่มา <http://www.tibetthailand.info/ข่าวสารเกี่ยวกับองค์ดาไล.htm>.